

MOZOG NAGY IMRE

Jár a baka, jár (16.)

Részlet a *Fújnak a fák, Ides* című önéletírásból

2014-ben, az első világháború kitörésének századik évfordulója táján folytatásban közöltünk részleteket egy nagyváradi postamester frontélményeket megörökítő, torzóban maradt emlékiratából. Újabb sorozatunkat a hadikórházak világából, majd a halálos fejszébét csodával határos módon túlélő fiatalember háború utáni emlékeiből válogattuk. Érmellék, azon belül Albis szülötte 1892. október 8-án látta meg a napvilágot, egy föld nélküli zsellércsalád sokadik gyermekeként. Félbemaradt önéletírása gyermek- és ifjúkorát, az első világháború előtti „boldog”(?) békeidőket, frontélményeit, kései tanulmányait és Trianon után váradi polgárként megélt éveit tartalmazza, 1924-ig bezárólag. A két világháború között nagyváradi, erdélyi lapokban olykor cikkeket, verseket közlő, vitathatatlan íráskészséggel, humorral, végzettségénél magasabb műveltséggel rendelkező tollforgató hagyatéka hiteles dokumentum és lebilincselő olvasmány.

Sz. A.

Szabó Gergelynek megígértem Pesten, hogy ha feleségének kezébe adtam a levelét, egy lapon tudatom vele, hogy bizonyos legyen benne: ez célba jutott. Ebédfalás közben, Karmazsinék konyhaasztalán megcímeztem egy útközben, trafikban vásárolt levelezőlapot, a Váci úti „műintézetbe”, és csak annyit firkantottam rá: „Kérését teljesítettem, üdvözölöm.” Aláírás, dátum. Visszatérve a hivatalba, bedobtam a levélgyűjtő szekrénybe. Lia, vagyis hát Ágnes, egyszer diszkrétén elvonult az ajánlottlevél-felvevő ablak előtt, délután, barátságosan beintett, hogy tudassa: most már tudja, hogy hol található. Én is megtudtam időközben, hogy ő a nagy épület melyik részében dolgozik.

Teljesen föl voltam kavarva lelkileg, a világ legszerencsétlenebbjének éreztem magam! Pláne, mikor újabb rövid beszél-

getésünk alkalmával aznap este elpanaszoltam, mennyire vártam a leveleket, és amikor a csapatkórházban voltam Váradon, személyesen is kerestem őket, ő valami olyasmit mondott: már nagyon megbánta, hogy ezt a házasságot megkötötte, s emiatt régebbi életét valósággal durván eltaszította magától. Ez az utalás – vagy csak én képzeltem? – csakis rám vonatkozhatott. Arra hivatkozott, hogy tüdőcsúcshurutját s annak várható következményeit nagyon eltúlozta, ő is, az apja is. És ebben a lelkiállapotban, egy üdülőhelyen, a minden-mindegy hangulatában jött az éppen ott tartózkodó Szabó. Összebarátkoztak, majd hálás lett, hogy a férfi lelket öntött belé, bizakodással telt el, s följajánlotta: legyenek egymás segítségére, olyan szeretettel, amilyennel ott, a szanatóriumban viseltetnek egymás iránt. Ígéretet tett neki: ha egészsége megjavul, és kitanulhat valamiféle, gyöngye testi állapotával összeférő mesterséget, hozzámegy ahhoz a magányos, árván nevelkedett, sebesüléséből fölépülőben lévő, tisztességes, jó szándékú munkásemberhez. Apja, Tatár bácsi is helyeselte a döntést, mert Szabót ő is becsülte, ezért rövidesen meg is tartották az esküvőt.

Úgy éreztem a beszélgetés után, amiből még az is kiderült, hogy Ágnes különböző okokból nem igazán boldog Szabó mellett, hogy meglenne esetleges összekerülésünknek az indítéka. De ezt mindketten igen nehezzé tettük egymás számára, mert nem vagyunk olyan fából faragva, hogy egyszer ide, másszor oda adogassuk a szavunkat, a megtartás szándéka nélkül. Nem csak ő tartozik immár máshoz, hanem én is épp a napokban ígérkeztem el. Nem lett volna szabad úgy eljegyeznem magamat senkivel, hogy ne érezem: abban a pillanatban az nem lehet másképp. Én csak a nénémnek tett korrekt ígéret, belenyugvás kötöttségében váltottam jegyet Piroskával, de sose éreztem, hogy ez az elképzelt boldogság. Elég csak Etelka néném gyakori megjegyzéseire emlékezni, aki többször is kifejtette: megbánod te még, hogy Zsófinak a tervéhez igazodsz, nem a szíved szerint döntesz. Persze, Csókás Zsuzsira gondolt. Én meg arra, hogy őt, Zsuzsit se úgy szeretem, ahogy Ágnest valamikor, miért lenne ez jobb megoldás?

Most, hogy munka után hazafelé sétáltunk, kéz a kézben, mint a debreceni Nagyerdőn annak idején, ahol megismerkedtünk Ágnessel, úgy éreztem, elrontottuk az életünket. Megalkuvásból engedtem, Ágnes pedig a maga választotta útján máris boldogtalan. Ha szabad lennék, gondolkodás nélkül magamhoz kötném. Jönne is, minden bizonnyal. De így – akkori erkölcsi felfogásunk szerint – már ez úgy tűnt föl nekünk, hogy késő, elszalasztottuk egymást. Éreztem, hogy ha feleségül is veszem Piroskát – mert elköteleztem magam, tehát megteszem! –, nehéz harcot kell majd vívnom magammal, igazi érzelmeim leplezése végett. Hogy ezek az újra lángoló érzelmek meddig égetnek majd, nemcsak tőlem függ, Ágnestől is. De Ágnes minden megnyilatkozásával, mozdulatával, megértésével és ragaszkodása mind gyakoribb megvallásával, nem titkolta: ő is tévedett. Ez azt a bizonyosságot sugallta: kettőnk kapcsolata újraéledt, amitől a jelek szerint tágítani egyikünk sem akar, de kölcsönös leplezésére megvan bennünk a közös szándék és elhatározás. És ez bizony mindkettőnknek igen hosszan tartó, kemény belső küzdelmet ígér a jövőre nézve. Némelykor, álmatlanul forgolódva Karmazsinék ágyán, felheccelődt bennem az indulat: elutazom Olasziba, megmondom Zsófi nénémnek is, Piroskának is, hogy mégse! De a reggeli tél hideg mosdóvíze helyre tett. Tisztességtelen játéknak

éreztem, Piroska nem tehet arról, hogy velem mi történik. Azt nekem kell magammal elszámolnom.

Ágnes azzal is nehezítette a helyzetemet, hogy ideadta elolvasásra férjének Pestről magammal hozott levelét. Hogy elhiggyem, amit mond. Ez a levél tele volt szemrehányásokkal, hogy Ágnes miért jött Váradra Kolozsvárról, ahol a Szabó szülei is laknak, ahol jobb a levegő neki, és Ágnes miért nem akarja, hogy Szabó Budapesten tovább tanuljon, főiskolát járjon? És milyen házasság az, amelyben évekig másutt él a férj, másutt a feleség? A levélből ugyanakkor az is kiderült, hogy Szabó felfogása egyáltalán nem egyezik az apósáéval. Tatár bácsit lebolsevikozta a levelében. Ágnest a kommunistáknak tulajdonított szabadszerellemmel kapcsolatos vádjaival illette, aki nyilván azért nem kíván utána költözni Budapestre, amíg ő ott tanul, mert nagyon is jól érzi magát mind a szülei, mind az ő ellenőrzése alól kibújva. Ez a minden alapot nélkülöző vádaskodás, féltékenykedés rettenetesen bántotta, sértette Ágnest. „Ugyan hova mentem volna utána Pestre, ezekben az időkben? Hiszen maga tudja, Imre, hogy milyen ott a világ!” És különben is, csak itt szeret élni, ahol született, fölnevelkedett. És már attól is vigasztalhatatlanul szomorú, hogy a rendőrségi zaklatások miatt az édesapja kénytelen volt elköltözni Váradról, más városba. Kolozsvárott nem ismeri senki, ott békén hagyják a hatóságok, ő is békén hagy mindenkit, csak csinálja a gazdag uraknak a gyönyörű bútorokat. Ágnes elmesélte, hogy

összevitázott a szociáldemokraták váradi pártirányítóival. „Letette a piros zászlót meg a kalapácsos embert! Beleunt abba, hogy minden politikai kezdeményezés mögött ott lóg valamiféle idegen érdek lólába!”

– De most, hogy kitört a forradalom – próbáltam érvelni –, lehet, hogy azoké lesz a hatalom, akiket otthagytok!
– Ebbe most ne mélyedjünk bele, Imre! – intett le Ágnes. – Majd, ha alaposabban megnézi, kik ágálnak az élen, és a szavak mennyiben egyeznek a magyar munkások, parasztok, értelmiségiek, tisztességes iparosok, alkalmazottak igazi érdekeivel, talán megérti apám mélységes kiábrándultságát! Minduntalan azt mondja, azt írja leveleiben: nekem ne grófok csináljanak forradalmat, hanem igazi munkások. De ne is olyan zsidó kis- és nagypolgárok, akik eddig a háborút, most meg a háborút kivégző anarchiát és nyomorúságot tekintik jó üzletnek. És ha arra kerülne sor, akkor az orosz bolsevikok népterrorját lovagolnák meg!
– Hát ebbe tényleg ne merüljünk bele, mert ehhez én nem értek! Viszont Wilson elveit – mondtam –, azokat el tudom fogadni. Amit ennek alapján az október végén megalakult magyar forradalmi tanácsok hirdetnek, az elkerülhetetlen, tisztességes út. Hogy a háború csak arra volt jó, hogy a maga férje, meg én, meg a többi balek, odaterelődjön golyófogónak, míg a szocialista és forradalmi mozgalmak élen ágálók idehaza bujkáltak, és várták, mikor lehet felmászni a toronyba, és meghúzni a harangot a maguk miséjére, azt is látom. Kivéve, akik ügyetlenül álltak hozzá, és a rendőrség azonnal lefogta őket. De még azoknak is könnyebb volt – talán – kiállni azt a tíz-husz verést, azt a pár évi börtönt elkezdni – mert most szabadulnak! –, mint nekem Galíciát, Duklát, Isonzót, Doberdót. És mit kapok cserébe én, és mit ők? Ők most mindent, ha ügyesen nyüzsögnek. Én meg ezt a botot, ami nélkül járni sem tudok. (...)

Sok túlzás és igazságtalan megítélés keveredett akkori tájékoztatásainkban, ma már tudom, némileg más volt az ábra. De olyan is volt, ahogyan Ágnes megrajzolta, vagy én mérgeskedtem ki magamból. Jómagam egyébiránt nem vettem meg Károlyit amiatt, hogy gróf létére akar forradalmár lenni, hanem épp ellenkezőleg: mélységesen tiszteltem, hogy nemcsak a szája jár a földosztásról, hanem ő maga nekiáll a saját birtokának, és elsőként azt osztja föl.

Ágnes elhúzta a száját, amikor ezt mondtam neki.

– Ha maga tudná, hogy apa szerint miért olyan sürgős Károlynak megszabadulni a birtokaitól!...

Sose mondta később, azóta se tudok erről sokat. De akkoriban is, főleg bukása után, többen állították, hogy ezáltal szanálta eladósodott birtokait, a forradalmi példamutatás glóriájában sütkérezve. Nem tudom, mindez igaz volt-e vagy sem. Nem is az én dolgom ezt cáfolni vagy bizonyítani.

Miután egy irányban laktunk, Lia, vagy nevezzük csak továbbra is Ágnesnek, minden délben és este megvárt a postahivatal bejáratánál vagy kicsit odább, a Nyomda utca sarkán, vagy elsétálva a premontrei gimnázium épülete irányába. S onnan aztán kettesben folytattuk utunkat az ő Űri utcai albérletéig – közel a Szaniszló utca végéhez – ahonnan én tovább bicegtem ebédelni egy étkezdébe, vagy ha Piroskáék, Idesék élelemcsomagot küldtek, akkor a Széles utcai iskola pedellusának a lakásáig. Visszafelé megint csak együtt mentünk, a hivatal előtt váltunk el, és tértünk be külön-külön, hogy aki lát bennünket, fölöslegesen a nyelvére ne vegyen.

Ágnes tájékoztatott néhány, a forradalommal kapcsolatos helyi vagy országos eseményről. Én akkoriban, aki magam láttam el magamat, és mosatásra se volt pénzem, nemigen pillantgattam bele a lapokba, se a pestiekbe a postán, se a váradiakba, kevesebbet tudtam a világról, mint a

pesti másfél év alatt. Ahol viszont a gyorsított tempójú tanulás, a sok vizsga, meg a mellékes munkavállalások vették el az időmet sok mindentől. Lassabban is haladtam az utcán, mint az épek, az egészségesek. Fáradekonyabb is voltam még akkor, ami később aztán előnyösen változott. Mind többet és többet bírtam fizikailag. Kellott is az erő összeházasodásom után Piroskával, de ezekről majd később mesélek...

Ágnestől megtudtam, hogy az erdélyi románság igen élénk mozgásba lendült a Monarchia végnapjait látván. Mikor a *Népszava* közzétette október elején a szociáldemokrata párt kiáltványát, amelyik a lenini elvek és a wilsoni pontok alapján teljes belpolitikai és szocialista átalakulást követelt, ennek hatására nemcsak a történelmi Erdély területén, hanem azon túl is – például Nagyváradon – román nemzeti autonómiát, majd az ókirálással való „minden románok egyesülését” követelő gyűléseket, bizottsági üléseket szerveztek, román nemzeti tanácsokat alakítottak, sőt: vidéken fegyveres nemzeti gárdákat, s azok „forradalmi módon” léptek föl a helyi földesurak és magyar vezetők ellen.

A *Népszava* által közölt tíz pont egyébként a következőket tartalmazta:

1. A kormány – akkor még királyi kormányról volt szó! – mondjon le, alakuljon helyette demokratikus kormány.
2. Válasszon a nemzet, az általános választójog alapján, teljesen új parlamentet.
3. Azonnal kezdjen hivatalos tárgyalásokat a kormány a békéről az ellenséges országokkal.

4. Legyen kimondva a teljes nemzetiségi, anyanyelv-használati szabadság.
5. Legyen az országban demokratikus közigazgatás.
6. Radikális földreform alapján legyen a föld azé, aki megműveli.
7. Államosítsák a fontosabb üzemeket.
8. Igazságosabb adópolitika révén, terheljék meg jobban a nagy vagyonokat, az állam és a nép javára.
9. Dolgozzanak ki munkásvédelmi és népjóléti politikát.
10. Katonák, rokkantak, hadiárvák, hadiözvegyek teljes kártérítését oldják meg.

A pontokat mindenütt – emlékszem –, Pesten is, nagy lelkesedéssel, az újjászületés vágyával vagy ábrándjával fogadták, tízezrek részvételével hallgatta, vitatta a lakosság, a hazatért katonaság.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette

SZILÁGYI ALADÁR